

УДК 373.3.015.31:17.022.1

Батарейна Ірина Олександрівна

здобувач вищої освіти третього рівня, аспірантка

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького

e-mail: irinabatpryanichnikova@gmail.com

Методи і засоби формування моральної культури учнів

Процес морального формування особистості складний і суперечливий. Моральне виховання є соціальний процес, який здійснюється щодня, на кожній ділянці життя, під впливом усіх тих умов, у які потрапляє людина, того середовища, в якому вона живе. Нова українська школа потребує вчителя творчого, ініціативного, демократичного, здатного до організації освітнього процесу на основі педагогіки партнерства, оволодіння новими педагогічними та інформаційними технологіями. Крім того, вчитель Нової української школи має реалізувати особистісно зорієнтовану модель освіти, засновану на ідеології дитиноцентризму, тобто максимального наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів [3].

Виховання – цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає формування гуманності, працелюбства, чесності, правдивості, дисциплінованості, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. Мораль - це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми за будь-якої ситуації на демократичних засадах. У складному процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить моральному вихованню [1]. Моральне виховання - виховна діяльність школи і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності. Два інститути грають першочергову роль в процесі морального виховання. Перший - це сім'я, де

дитина закладає основи характеру своєї особистості. Другий - це школа та позашкільні навчально-виховні заклади.

Під процесом морального виховання ми розуміємо сукупність цілеспрямованих виховних впливів, наслідком яких має бути поступове формування високих моральних якостей особистості. Моральне виховання дитини зумовлюється як природженими якостями дитини, так і тими впливами, яких вона зазнає, а також її розвитком. Під розвитком розуміємо ступінь, етап, на якому перебуває дитина у своїх можливостях щодо освоєння й асиміляції досвіду дорослих. Розвиток неможливий без виховання, але й виховання неможливе без урахування розвитку дитини. Розвиток - це поступове наростання і розгортання природжених можливостей дитини, але це наростання відбувається не само собою, а внаслідок взаємодії між дитиною і оточенням, вихованням і самовихованням. Щоб активно впливати на розвиток учня, треба не тільки знати, а й систематично враховувати індивідуальні особливості дитини та її вроджені нахили. Процес морального формування має такі компоненти: моральна свідомість, моральні почуття, воля і характер. Цілеспрямований процес морального виховання, з одного боку, спирається на них, а з другого - передбачає їх розвиток [6].

Процес морального виховання підпорядкований певним закономірностям, які існують об'єктивно, незалежно від бажання і волі педагога. Вони характеризуються стійкістю, загальністю і неодмінністю. Цілеспрямований процес морального виховання особистості вимагає свідомого врахування їх в роботі з дітьми. Такими закономірностями є єдність навчання і виховання, виховання через активну діяльність, єдність виховання і самовиховання.

Моральне виховання не можна здійснювати без чіткого уявлення про засоби виховання, без знання спеціальних методів, за допомогою яких можна досягти поставленої мети. Методи морального виховання - способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових

особливостей дітей. Методи морального виховання зумовлюються завданнями морального виховання і психологічними особливостями та віком учнів [5]. Виділяють три групи методів: перша - ті, за допомогою яких учитель роз'яснює дітям етичні норми, розкриває основи моралі, впливає на формування моральної свідомості, моральних оцінок, моральних переконань; друга - за допомогою яких вчитель організовує поведінку дитини, привчає її виконувати вимоги колективу і всього суспільства, закріплює набуті норми в активній діяльності; третя - методи, пов'язані з правильним використанням прикладу дорослих, товаришів, літературних образів, героїв у виховній роботі школи. До найпоширеніших методів морального виховання належать методи формування моральної поведінки, методи формування моральної свідомості, методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки. Методи морального виховання за Т. Конніковою. Методи формування досвіду поведінки (привчання, вправи, доручення, вимоги). методи стимулювання корекції поведінки особистості (заохочення, покарання, корекція) методи формування свідомості (освічення, навіювання, переконання, прикладу). І.Г. Щукіна виділяє три групи методів: методи формування свідомості (розповідь, пояснення, роз'яснення, лекція, етична бесіда, умовляння, навіювання, диспут, доповідь, приклад); методи організації діяльності і формування досвіду поведінки (вправа, доручення, виховують ситуації); методи стимулювання (змагання, заохочення, покарання). У процесі морального виховання застосовуються і такі допоміжні методи як заохочення і покарання. Вони служать для схвалення позитивного і судження негативних вчинків і дій. До методів морального виховання ставиться так само особистий приклад, який має великий вплив на свідомість і поведінку, на формування морального обличчя. У системі основних методів виховного впливу як складова частина, засіб і прийом використовується позитивний приклад. У педагогічній літературі він розглядається як самостійний метод і як компонент-методів формування моральної свідомості та поведінки. Моральне виховання ефективно тоді, коли його наслідком стає моральне самовиховання і самовдосконалення [4].

Звертаючись до батьків, А.С. Макаренко підкреслював, що вони виховують дитину не тільки тоді, коли розмовляють з нею, навчають її. Формування моральних якостей відбувається й тоді, коли дитина спостерігає за учителем чи батьками в процесі щоденного життя, її пильні очі помічають усі рухи, дії, вона вміє навіть «прочитати» почуття і думки. Вона вбирає все це в себе, і на цьому ґрунті формуються її моральні переконання та уявлення про норми і форми поведінки людини в суспільстві. Важливою умовою формування моральних рис характеру і поведінки учнів є постійний взаємозв'язок навчання і виховання, систематичне привчання учнів до певних норм поведінки, вироблення в них міцних навичок і звичок. Це досягається високим теоретичним рівнем, ідейною спрямованістю уроків, методичною майстерністю вчителя, тісним зв'язком навчання з життям, суворою вимогливістю до навчальної діяльності учнів та виконання ними шкільних обов'язків [2].

Отже, особливість методів морального виховання полягає в тому, що жоден з них окремо від інших не використовується, виступаючи у певній системі й нерозривній єдності. Лише у поєднанні з постійним піклуванням про умови навчання, життя дітей, про стан здоров'я і самопочуття, вимогливість учителя стає фактором виховання і сприяє формуванню високих моральних якостей дитини.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145 ст. 1-7. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/2145-19> (дата звернення: 05.01.2019).
2. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13. 05. 1999. № 651 ст. 1-2. URL: <http://zakon.rada.gov/lavs/show/651-14> (дата звернення: 05.01.2019).
3. Концепція «Нова українська школа» Схвалено рішенням кол. МОН України від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 05.01.2019).
4. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник / Т.Ф. Бельчева, М.В. Елькін, М.М. Головова, А.А. Коробченко. - Харків: друкарня «Print House», 2019. - 217 с.

5. Основи морального виховання особистості молодшого школяра / О.В. Матвієнко - Київ: Стилос, 1999. - 232 с.

6. Педагогіка: Навч. посіб. / [упорядники І.М. Богданова, І.А. Бужина, Н.І. Дідусь, Н.А. Кавалерова, З.Н. Курлянд, В.Г. Орищенко, Р.І. Хмелюк, О.С. Цокур, Н.А. Шевченко, О.М. Яцій]. - Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2001. - 357 с.